ТРИБУНА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 303.71:339.5.053(477)

Баканова Ю.
студентка Харківського
торговельно-економічний
інститут КНТЕУ

Заболотна А.
студентка Харківського
торговельно-економічний
інститут КНТЕУ

Статистичний аналіз торговельного балансу України

Анонація. В статті розглядаються проблеми формування від'ємного показника торговельного балансу в Україні, актуальність визначення конкурентоспроможності країни на світовому ринку та визначено динамічний ряд показників торговельного балансу за останні роки.

Ключові слова. Торговельний баланс, експорт, імпорт, сальдо торговельного балансу.

Annotation. The article deals with the problem of forming a negative index of the balance of trade in Ukraine, the relevance of determining the country's competitiveness in the global market and defines the dynamic range of indexes of the trade balance in recent years.

Keywords. Balance of the trade, export, import, trade balance.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы формирования отрицательного показателя торгового баланса в Украине, актуальность определения конкурентоспособности страны на мировом рынке и определенн динамический ряд показателей торгового баланса за последние года.

Ключевые слова. Торговый баланс, экспорт, импорт, сальдо торгового баланса.

Постановка проблеми. Наслідком зростання від'ємного сальдо торговельного балансу, є зростання ризиків на валютному ринку, а також уповільнення економічного зростання. Дуже часто виникає проблема, коли імпортні товари на внутрішньому ринку

витісняють товари національного виробника. При цьому товари національного виробника не витісняють інші товари на ринках інших країн або зовсім туди не потрапляють. Все це призводить до погіршення економічного становища. Тому проблеми, пов'язані з від'ємним сальдо торговельного балансу досить суттєві та можуть позначитися на економічному становищі в цілому. Особливо загострилася проблема останніми роками, коли різко зросли обсяги негативного сальдо торговельного балансу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням питань експорту, імпорту та проблемами, пов'язаними з від'ємним торгівельним балансом займалися І. Чугунов, Я. Жаліло, М. Сріпниченко, К. Данілова [1-4]. В своїх роботах автори аналізували динаміку та структуру торговельного балансу, давали оцінку напрямкам змін у контексті зовнішньоекономічної політики держави. «У сучасному глобальному світі, де потоки капіталу відіграють ключову роль, — відмічали О. Черняк, В. Хомяк, — кризи платіжного балансу несуть загрозу для економічної безпеки країн та можуть призвести до глобальної кризи, як у 2008 р.» [5, с. 27]. Разом з тим сучасний стан торговельного балансу потребує проведення статистичного аналізу динаміки та розробки заходів щодо усунення негативних дисбалансів.

Мета дослідження (постановка завдання). Метою дослідження є проведення статистичного аналізу торговельного балансу в Україні, розробка пропозицій щодо подолання негативних диспропорцій.

Виклад основного матеріалу. Участь країни у міжнародній торгівлі здійснюється з метою отримання коштів за експортовані товари і послуги. Водночас, імпортуючи товари і послуги, вона змушена розраховуватися за них. Такі розрахунки щодо експорту та імпорту товарів і послуг формують торговельний баланс країни.

Торговельний баланс — баланс, який відображає співвідношення вартості експорту та імпорту країни за певний проміжок часу, як правило, за рік. Він складається із двох частин — з надходжень і платежів, а їх зіставлення утворює експортно-імпортне сальдо. До торговельного сальдо входить вартість товарів, проданих і куплених на умовах негайної оплати, а також поставлених у кредит або наданих безкоштовно у формі урядової допомоги або дарунку. За винятком вартості безплатно наданих товарів і послуг торговельний баланс входить у платіжний баланс. В активній час-

тині цього балансу відображено експорт товарів і послуг вітчизняного виробництва, а також ввезених з-за кордону й перероблених. В пасивній частині — імпорт товарів і послуг іноземного виробництва для внутрішніх потреб або переробки з метою їх подальшого вивозу.

Сальдо торговельного балансу — різниця між вартістю експорту та імпорту. Воно активне якщо вартість експорту перевищує вартість імпорту і пасивне — якщо вартість імпорту перевищує вартість експорту. Активне або пасивне сальдо торговельного балансу характеризує конкурентоспроможність країни на світовому ринку [6, с.198].

Динаміка експорту, імпорту та торговельного сальдо в Україні характеризується даними, наведеними в табл. 1.

Таблиця 1

Експорт, імпорт та торговельне сальдо товарів за 2014 рік в Україні (млн. дол. США)

Статті платіжного балансу	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
А. Рахунок поточних операцій	-3 016	-10 233	-14 335	-16 518	-4 596	-176
Баланс товарів та послуг	-3 982	-10 145	-14 346	-15 634	-4 606	-1 691
Баланс товарів	-9 597	-18 031	-21 846	-22 128	-7 128	-3 309
Експорт товарів	47 299	62 383	64 427	59 106	50 552	35 428
Імпорт товарів	56 896	80 414	86 273	81 234	57 680	38 737
Баланс послуг	5 615	7 886	7 500	6 494	2 522	1 618
Експорт послуг	18 327	21 269	22 089	22 613	14 884	12 369
Імпорт послуг	12 712	13 383	14 589	16 119	12 362	10 751
Б. Рахунок операцій з капіталом	188	101	60	-60	100	456

Розраховано за: Зовнішня торгівля України товарами та послугами за відповідні роки: Статистичний збірник/ Державний комітет статистики України. [Електр. ресурс]: Режим доступу: http:/www.ukrstat.gov.ua.

Як засвідчили дані, за останні роки рахунок поточних операцій платіжного балансу є від'ємним. Головним фактором, що

спричинив негативне сальдо рахунку поточних операцій, стало негативне торговельне сальдо товарів. Якщо у 2010 р. його величина становила 9,6 млрд дол. США, тоді як у 2013 р. воно перевищило 22 млрд дол. США. В останні роки спостерігається стрімке зниження обсягів імпорту товарів, що стало головною причиною зниження дефіциту торговельного сальдо. Так, у 2015 р. імпорт товарів становив 38,7 млрд дол. США проти 81,2 млрд дол. США у 2013 р.

Відмітимо, що за досліджуваний період в Україні торговельне сальдо послуг було позитивним. Проте його величина була значно меншим, ніж негативне сальдо експорту-імпорту послуг. Це в кінцевому рахунку визначило і негативну динаміку торговельного балансу. Так, у 2013 р. позитивне сальдо торговельного балансу послуг становило 6,5 млрд дол. США, в той час як дефіцит торговельного балансу товарів – відповідно 22,1 млрд дол. США.

Таким чином, стан торгівельного балансу України за останні роки років (2010–2015 рр.) набув небезпечного характеру, що загрожує національній безпеці в економічній сфері.

Динаміка торговельного сальдо за окремими групами товарів наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Сальдо в торгівлі товарами в розрізі різних товарних груп (млн дол. США)

Товарні групи	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
II. Продукти рослинного походження	6784,2	6206,1	6704,5	6828,2
IV. Готові харчові продукти	528,6	338,3	494,5	862,8
V. Мінеральні продукти	-19891,8	-14867,1	-9991,9	-8582,6
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	-3527,4	-4108,0	-3728,1	-2875,2
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	-1779,8	-1623,5	-1097,5	-779,4

XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	13650,9	12567,8	11904,6	7470,0
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	-2103,5	-2557,4	-1176,0	-1067,7
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	-922,4	-798,0	-440,9	-306,2

Розраховано за: Товарна структура зовнішньої торгівлі [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт. – Доступний з : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Як засвідчили розрахунки, позитивне торговельне сальдо спостерігається лише за двома основними сировинними товарами українського експорту – зерновими культурами та металами. За іншими групами товарів торговельне сальдо від'ємне. Слід відмітити, що турбулентні явища світової економіки негативно вплинули на торговельний баланс України, призвели до стрімкого скорочення надходжень від провідного товару українського експорту – металів. Так, обсяг експорту недорогоцінних металів скоротився з 18,9 млрд дол. США у 2013 р. до 9,5 млрд дол. США у 2015 р., або у майже у 2 рази. Позитивно стійким є торговельне сальдо продукції рослинного походження. Це досягається переважно за рахунок експорту зернових та олійних культур.

Найбільша величина дефіциту сальдо торгівельного балансу спостерігається за групою мінеральних продуктів. Така ситуація пояснюється значною залежністю України від імпорту енергоносіїв, особливо з Російської Федерації, що призводить до негативного торгового сальдо. Вплив на дану ситуацію також здійснює імпорт транспортних засобів та продукції машинобудування, що зумовлене, з одного боку – незадоволеним платоспроможним попитом та кредитними програмами банків, а з іншого - низьким розвитком науково-технічного потенціалу країни, відсутністю високотехнологічного обладнання та наукових розробок, які допомогли б забезпечити власні потреби країни та вийти на зарубіжні ринки.

Разом з тим слід відмітити значні за обсягами дефіцити торговельного балансу за продукцією кінцевого споживання. Так, дефіцит торговельного балансу засобами наземного транспорту, літальних апаратів у 2015 р. перевищив 1 млрд дол.

Аналізуючи стан зовнішньої торгівлі України, В. Геєць, Л. Шинкарук та ін. відмічають її неефективну товарну структуру, що "базується переважно на ціновій конкуренції у сфері напівфабрикатів та продукції з невисоким рівнем доданої вартості, незначним рівнем технологічності [7, с. 218].

Таким чином, аналіз торговельного сальдо за основними групами товарів підкреслює хиткі позиції української економіки, які були викликані експортом переважно сировинної продукції та продукції з низьким ступенем обробки. Переважання в структурі українського експорту сировинних товарів та товарів низькотехнологічних галузей підвищує залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури та несе в собі загрозу зовнішньоекономічній безпеці країни.

На негативне сальдо торговельного балансу у значній мірі впливає динаміка цін. Індекс цін зовнішньої торгівлі відображає зміну середніх цін експорту-імпорту товарів за рахунок зміни цін при незмінному фізичному обсязі товарів. Це статистичний показник, що характеризує зміну рівня середніх цін на різні товари поточного періоду у порівнянні з попереднім. Розрахунок проводиться за допомогою середніх цін.

Розглянемо зміни цін в зовнішній торгівлі товарами в Україні за 2009–2013 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Індекси цін (Пааше)

(у відсотках)

Показники		2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	В середньому за 2008–2013 рр.
Індекс умов торгівлі (кількісний)	експорт	125,6	98,1	101,0	94,8	82,3	97,1
	імпорт	120,6	110,2	101,3	98,3	89,8	118,8

Розраховано за: Індекс обсягу виробництва, цін та умов торгівлі [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт. – Доступний з : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Наведені дані дозволяють зробити висновок, що в Україні за досліджуваний період спостерігалася тенденція до перевищення темпів зростання цін на імпорт порівняно з цінами на експорт товарів, хоч і мала нестійкий характер. Найбільше перевищення цін (на 12,1 %) було у 2012 р. Це перевищення в значній мірі виникло внаслідок стрімкого обвалу цін на основні товари українського експорту. У подальшому спостерігалося перевищення темпів зростання цін, хоч і не носило такого переважаючого значення.

Висновки. Таким чином, було проведено статистичний аналіз торговельного балансу в Україні. Згідно з яким, можна зробити висновок, що з 2011-2015 роки переважає від'ємне торговельне сальдо за товари у більшості періоді даного проміжку часу, що становить негативний фактор для подальшого розвитку економіки та свідчить про перевагу імпортних товарів над експортними. Проте, за даний період в Україні визначається позитивне сальдо торговельного балансу України щодо послуг.

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ Непран А. В.

Література:

1. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва, та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.

2. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / Я.А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2014. – 132 с. [Електронна версія]: http://www.niss.gov.ua.

3. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку: кол. моногр. / за ред. д-ра екон. наук М.І. Скрипниченко; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 720 с.

4. Данилова К. І. Платіжний баланс в системі макроекономічної стабільності в умовах глобалізації [Текст]: автореферат дис. канд. екон. наук: 08.00.01 / К. І. Данилова; Держ. установа "Ін-т економіки та прогнозування Нац. акад. наук України". – Київ, 2013. – 20 с.

5. Черняк О. І. Криза платіжного балансу України: фактори, індикатори та способи попередження / О. Черняк, В. Хом'як // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 27–37.

6. Галаева Е. В. Корсакова А. А. Макроэкономика: учебное пособие. – Московский международный институт эконометрики, информа-

тики, финансов и права. – М., 2003. – 267 с.

7. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артьомова Т. І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 696 с.